

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

8. Quæ res ad Motum adhibendæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

lectulorum mole vndique oppressus contineri potuit. Postquam menti restitutus est, relicto procuratore regni filio, Hierosolyma expiandorum homicidiorum, per pios cruciatus, gratia profectus est, atque in Cypro defunctus.

Sunt omnino, & sonorum, & earum rerum, quae corporis subijciuntur oculis admirabiles effectus, & stupendi nonnunquam magis, quam imitandi. Rarus est enim istorum locus, neque apud prudentes viros probantur illi concionatores, qui in concionibus de venerandis Domini cruciatibus, fictas personas, & corporeas suppliciorum imagines, cum nouitate subijciunt oculis, inter quae, ridicula nonnunquam possunt occurrere, quae tantum abest, ut dolorem concitent, quin risum potius eliciant. Quam ob rem, & ab huiusmodi dramaticis cauendum est, & oratione magis, quam nihil homini nobilius datum est, quam istis signorum figmentis vtendum; quanquam, & lugubris Musica, hic moderate appolita, non erit importuna.

Quaeres ad motum adhibenda.

CAPVT VIII.

Ratio mouendi ab hypotyp.

Quoniam igitur haec figmentorum species, rationem in oratione obtinent locum, tenendus est modus, qui ad has effigies propius accedat. Valchunt imprimis viuarum descriptiones, quae acutissime sensus intimos ferire solent. Exemplum affero. Smyrna vrbem nobilissima terrae motu collapsa, perorat Aristides Legatus apud Antoninos, vt instaurationem promoueat. Nō defert ruinarum picturam, quod facere solebant, qui naufragio fortunarum iacturam fecerant, sed ipse luculenta descriptione, miseræ vrbis fatum ponit ob oculos, Κείνη Σμύρνα νατό τῆ Ἀσίας ἄγαλμα, ἣ ὕμνετρας ἐγγυλάπιμα ἤ χειμῶνας, πνεύρι ἡ σεισμοῖς ἐβέβητα, &c. Deinde postquam eius pulchritudinem, quam nuper ipsi Imperatores viderant commemorauit, exclamat. Νῦν παύσθε τὰ ἐκ κοίτης μὲν ἐκείνης, οὐχ ἔχεται δὲ ἀγορᾶς κάλλος. Κόσμος ὅδε ἄφαντος. Ἐπιβάσια ἢ ἀντοῖς ἀνδράσι καὶ γυναικὶ δὴ ἀποταμῆ. Νασὶ ἢ οἱ μὲν κενταυροὶ ἢ κριτῶνας. Ἡ

Aristid. in ora. Smyr.

Suaus A. rish. motus.

τὰς θεῶν ἐρασιματῆ ἀδελφῶν, ἡ τὸ κάλλος ἐκείνου. ἀνθρώποις ἀποσιν ἀγορῶν ἡ δεαμάτων ἀποπέφαιτα κολωνὸς ἐρεπτιαν κρηνα κρηδῶ. Ζεφροῖ ἢ ἐρημῶν ἔπινεσι. Iacet Smyrna ornamentū Asiæ, vestri decus imperij, igni, ac terræ motibus contrita (mox narrata eius pulchritudine) hæc nunc omnia sunt incinere. Clausus est portus ille, perierunt fori ornamenta. Viarum decora euauerunt: gymnasia cum ipsis vitis, & pueris collapsa: templa partim iacent, partim hausta sunt. Lucundissima denique spectatu vrbis, & pulchritudinis apud omnes insignis cognomento, iniucundissimum effecta est spectaculum, ruinarum, & cadauerum tumultus. Nunc vero desertam persstant Zephyri. Ad has voces Imperatores lachrymas non tenuerunt. Suaus est enim omnino motus. Hic Ciceronis, grauis est, & efficax. Ponite igitur ante oculos, P. Trebonij conscripti, miseram quidem illam, & habilem speciem, sed ad incitandos animos vestros necessariam: nocturnum imperum in vrbem Asiæ clarissimam, irruptionem armatorum in Trebonij domum, cum miser ille prius latronum gladios videret, quam quæ res esset audisset: furentis in introitum Doblællæ, vocem impuram, atque eos illud infame, vincula, verbera, eculeum, carnificem tortoremque samarium. Hæc Hypotyposeos species. Sic apud Euripidem euilicetate flammis Creusæ, & infelicissimi parentis lacerto filia corpori pertinacius adhærescentis species, licet per nuntium narreretur, potentissima est ad affectus.

Quid Q. Haterius: cum de filia Archipitæ diceret, quam captiuus adolescens abduerat: omnia reitore compleuit. Deinde ad adolecentem conuersus. quid exhorruisti: locertuus venit.

Secundo, non modò descriptiones, sed ipsæ pene nuda rerum narrationes, in rebus maxime tristibus, sufficiunt ad motus eliciendos, modò cum ea, qua par est, fiant dignitate.

Narratio de supplicio Gaiij Cossani apud Ciceronem, in qua simplicem rei gestæ expositionem profertur, plus me afficit, quam si omnia exaggeratione, & clamoribus contempere: quantam enim vim habent illa.

Cædebat virgibus in medio foro Mellanæ eius Romæ, iudices, cum intercederet

Ciceronis motus in morte P. Trebonij Philippi.

Euripidem Medea.

Narratio rerum in gnatu, et nudo, et simplici.

Cicero in Verres. Gaius Cossani supplicium.

Luc.

In scriptum
Ezechielis, sen
tentia iu-
dicialis apud
ad mortuum.
ut sermone
rationes.

Ius gemitus, nulla vox alia, istius miseri inter
dolo rem, crepitumque plagarum audiebatur,
nisi hæc. Cuius Romanis sum: Et cætera planè
admirabilia.

Tertio, multum valent ad incendendos
affectus, figuræ sententiæ graues, admirabi-
les, inflammata, vt exclamationes, detesta-
tiones, dira aporia, conuersiones, querimo-
nia, lamentationes, quarum ille stria exem-
pla alibi subiecta sunt. Maxime utem aptæ
personarum sermocinationes, quales sunt apud
Iosephum in Eleazari, & Machabæorum
supplicio.

In scripto
Machab.
Multum
valens ser-
mocinatio-
nes cum
hypotyposi
conuenientia.

Οὐδέ σιωπῶν σε παυεὺς ἀ νόμῳ, οὐδέ θεο-
μῶν σερμῶν ἐγκράτεια, οὐδέ κατὰ γὰρ ἄνευ σε
φιλοθελοῦς, οὐδέ θεοφιλῶς σομαί σε ἱεροσύνη
λεμῶν, καὶ νομοθεσίας ἐπιτήρησι, ἀγνὸν με οἰσπα-
τήρες παρὸς ἔξονται, μὴ φοβηθέντα σου τὰς μέγας
θανάτους ἀνάγκας.

Nunquam te mentiar, o lex vitæ mode-
ratrix, nunquam te violabo dilecta temperan-
tia: nunquam te, sancta Philosophia, dede-
core afficiam: nunquam te denegabo, vene-
rabile sacerdotium, & sacratum legum scien-
tia: purum me, & intaminatum parentum
manes accipient, nec vllus me mortis, & sup-
pliciorum timor infringet.

(Deinde cum miserabili affectu describitur
carnificina.)

Eleazari
supplicium
ex Iosepho
explicatur.

Cum hæc Eleazarus, ea, quæ erat liberta-
te, & iustitia prædictus palam diceret, arma-
torum, qui circumstantibus manibus trahitur
ad pœnam, nudatus, suspenditur, flagella-
tur: quo eos utroque latere ictus impios per-
ferente, Præco clamabat, Expugna tandem
pertinaciam senex, & Regi obtempera. Mag-
nanimus autem Eleazarus, nec flagellis, nec
tormentorum ictibus fatigabatur, quasi per
quietem, somniumque acerbissima quæque
pateretur: sedurus igitur, & intrepidus
pœnarum ferebat dolores, & venerandos
erigens ad cælum oculos, sciebat cui se cre-
deret, cui animam dedicaret, & hinc, atque in-
de respiciens corporis sui frustra dissolu-
torem etiam exundantem latere utroque
profluere: mirabatur ipse suam, quam Deo
nouerat deberi patientiam. Tamen fragilitatis
humanæ conditione, quæ cruciatus tam ex-
quitos ferre vix poterat, in faciem semila-
ceram ruit, eas gratias stratus agens Domi-
no, quas paulò ante stando egisset. Vnus verò

ex armigeris percitus furore, atque infamia,
vt Regi se fidelem in re tam prophana, tam-
que sacrilega ostenderet, iacentem calcibus
suppressit, & quò ad acerbiorum supplicij
carnificinam tractaretur, exegit: ille verò &
animo fortis, & corpore, ac summi Dei ve-
rus vbique Athleta, dolorem omnem intrep-
idus ferebat, tortoreque omnes pariendo
debellabat.

Summa interim lacerantium admiratio,
quod viribus (vt existimabatur) destitu-
tus senex, omnem suppliciorum diritate tam
patienter toleraret. Inclamabant interdum;
Quisquæ, Eleazare, obfirmatum ad-
uersus omnes animam retinebis? nec te hu-
ius lucis vsura capiet, nec tot suppliciorum
immanitas terribit? gulta porcinas carnes, &
exi in libertatem.

Eleazarus qui in pœna tacuerat, in tam si-
nistra persuasione non tacuit, & hoc verbo
gravius laceratus, quam supplicio; Non ita
(inquit) non ita ignaui, & imbelles Hebræo-
rum filij sumus, vt viam salutis, quam vsque
ad canos istos sine labe seruauius, tam per-
fidios è mortis impendentis metu deseramus,
in tuis, sanctissime parens Abraham mani-
bus, & in sinum tuum, gremiumque venturi,
gratissima voluntate moriemur. Hoc ro-
bur intuentes armigeri, sanctissimum se-
nem, iussu regis, instillatis prius in nares fo-
tidis liquoribus, in ignem imposuere.

Quæ omnia vir admirabilis fortissime
percutit, tum semiustulato corpore, morientis-
bus oculis cælum respiciens, exclamat. Tibi,
rerum omnium parens optime, & sanctissi-
me, fragiles has exuias depono: tibi, & tuæ
legis amore, hanc quam dedisti animam lu-
bens, volensque profundo: Accipe me pro
cunctis, & dona mihi cunctos, sit mors mea
laborum, & ætumnarum omnium finis: mi-
serere gentis, quam hucusque sub alis elemen-
tiæ tuæ seruasti.

Hæc, & his similia Græcus author perse-
quitur, quæ (vt apparet) etiam si simpliciter
narrentur, miram habent affectus suauitatem,
nec dissimilia sunt, quæ in eodem argu-
mento habet D. Ambrosius l. 2. de Iacob, & vi-
ta beata, vbi sic de Machabæis.

Nemo timuit, nemo trepidauit, nullus ad
mortem ex tot stragibus pigrior fuit, sed om-
nes, tanquam ad immortalitatis viam, ita
ad mortem per acerba supplicia concurre-
runt: & mater consona cernens filiorum
agmina,

Ambros. l. 2.
de Iacob
c. 12.

agmina, tanquam pia anima, sui membra
 proptoris in filijs offerebat, & per artus pro-
 prios videbatur sibi subire tormenta. Cade-
 bant filij tormentis exulcerati, mortui super
 mortuos aduoluebantur, corpora super cor-
 pora volubantur, capita super capita exse-
 cabantur. Refertus erat locus cadaueribus fi-
 liorum, non fleuit mater, non lamentata est,
 non oculos cuiusquam pressit, aut ora mori-
 entis clausit, non lauit vulnera, sciens glo-
 riosiores esse, si euiscerati, & concreti pariter
 puluere, & sanguine viderentur, quales so-
 lent de bello redire victores, qualia so-
 lent trophæa ex hostibus reportare. Quæ cy-
 thara dulciores ederet cantus, quam morien-
 tes filij in tam grauibus supplicijs ediderunt,
 erumpebat enim natura gemitus etiam inui-
 sis.

Hæc vir diuinus: Suam verò Agnetem,
 quo affectu exprimitur: num tubis omnibus hæc
 vox potior est?

*Narratio
 D. Amb. de
 sãta Agne
 se motus ef-
 ficax libr. 1.
 de virginib.*

Fuitne in illo corpufculo vulneri locus? &
 quæ non habuit, quo ferrum reciperet, ha-
 buit unde vinceret. Aristitis ætatis puellæ,
 totius etiam vultus parentum ferre non pos-
 sunt, & acu districta solent puncta flere, quasi
 vulnera. Hæc inter cruentas carnificum im-
 pauida manus, hæc stridentium grauibus im-
 mobilis tractibus catenarum, nunc furentis
 mucroni militis totum offerre corpus, *mori
 adhuc ne scia, sed parata.* vel si ad aras inuita
 raperetur, tendere Christo inter ignes manus,
 atque in ipsi sacrilegis focis, trophæum Do-
 mini signare victoris: nunc ferratis colla ma-
 nusque ambas inferere nexibus: sed nullus
 tam tenuia membra poterat nexus include-
 re. Nouum martyrij genus! *nondum idonea
 poena. Et iam matura victoria:* certare diffi-
 cilis, facilis coronari, magisterium virtutis im-
 plenti, quæ præiudicium ferebat ætatis. Non
 sic ad thalamum nupta properaret; vt ad sup-
 plicij locum læta successit, gradu festina vir-
 go processit, non intorto crine caput compta,
 sed Christo, non flosculis redimita, sed mori-
 bus. Flere omnes, ipsa sine fletu. [Deinde tri-
 buit illi orationem.]

Sponsi iniuria est expectare placituram.
 Qui me sibi prior elegit, accipiet: quid percuf-
 sor moraris? *Perent corpus, quod amari potest
 oculis, quibus nolo?* Stetit, orauit, ceruicem in-
 flexit. Cerneres trepidare carnificem, quasi
 ipse addictus fuisset, tremere percussoris dex-
 tram, pallere ora, alieno timentis periculo,

cum puella non timeret suo. Hæc magnam
 & planè illecebrosam vim habent ad amoris,
 miserationis, odij, iracundiæ, & ceteros affe-
 ctus excitandos, & si sæpius ita gloriosa illa
 martyrum certamina, victoriæ, triumphica,
 qua par est, dignitate narrarentur, fructus pa-
 rerent infinitos.

Ad istas autem, quæ finguntur, profopopeias,
 iuuerit appositè, prout fert rei narrata natu-
 ra, nonnullas subtexere exclamaciones, vt in
 supplicio Gaiij præstitit Cicero, postquæ enim
 miseri istius repetitum clamorem, Cuius Ro-
 manus sum commemorauit, statim erumpit in
 mitem exclamacionem.

O nomen dulce libertatis! ô iug eximium
 nostræ ciuitatis! ô lex Porcia, legesque Sem-
 proniæ! ô grauius desiderata, & aliquando
 reddita plebi Romanæ tribunicia potestas.

*Exclama-
 tiones ap-
 ppositæ ma-
 gnu narra-
 tionibus
 submitti
 sunt vide
 quam*

De qualitate affectuum lenium, & violento-
 rum.

Et quomodo ijs vtendua.
 CAPVT IX.

Affectuum alij lenes sunt, alij violenti, &
 illi quidem suauiter influunt, hi citato
 quodam impetu vibrantur. Hi dolorem mode-
 ratum decet, illi quasi iracundiæ satellites
 ad subita excubant, & vehementius exiliunt:
 illi tractantur securius, hi in tumorem plerū-
 que degenerant. Exemplum lenis, & moderati
 affectus tale est apud Quintilianum, vbi ipse
 filij mortem deserit.

Illum, inquit, de quo summa conceperam,
 & in quo spem vnicam senectutis meæ re-
 ponebam, repetito vulnere orbitatis ami-
 si. Quid nunc agam, aut quem vltra esse vsum
 mei Dijs reprobantibus credam? Nam ita for-
 tē accedit, vt eum quoque librum, quem de
 causis corruptæ eloquentiæ emisi, iam scri-
 bere aggressus simili ictu feriret. Tunc igitur
 optimum fuit infaustum opus, & quicquid
 hoc est, in me infelicium literarum, super
 immaturum funus consumptum, viscera mea
 flammis injicere, neque hanc impiam viuaci-
 tatem, uouis insuper cuius fatigare. Quis
 enim mihi bonus parens ignoscat, si studere
 amplius possum? ac non oderim hanc animi
 mei firmitatem, si quis in me est alius vultus
 vocis, quam vt incutem Deos, superstes om-
 nium

*Tab. lib. 6
 Affectuum
 lenium et
 violentum*